

Жұманазарова А.Қ., Ешенгазина Г.С., Садвакасова Н.А., Ерболқызы Б. Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан

**ЛОГОПЕДТИК ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН НӘРЕСТЕЛЕР
МЕН МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ ҚҰРДАСТАРЫМЕН
ЖАҒЫМДЫ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША
ТҮЗЕУ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРЫ**

Жас балалардың психикалық дамулардағы ауытқулармен өзара әрекеттесу ерекшеліктері зерттелді. Нәтижесінде жаңа ересекке немесе оның жоқ болуына тұрақсыз қызығушылық байқалады; өзара әрекеттесу кезінде балалар көбінесе мәнерлеп-имитациялық байланыс құралдарын пайдаланды; ойын ойнағанда балаларға ересек адамның көмегі қажет (бірлескен іс-әрекеттер); балаларға ересектердің бағалануына алаңдамайды; балалар өздерінің құрдастарына қызығушылық танытпайды, оларға дұрыс бағытта әрекет етпейді және т.б.

Болашақта, зерттеу негізінде Астанада 2045 жылға психикалық дамуы тежелген балаларды қолдау орталықтары ашылады. Даму мүмкіндігі шектеулі отбасы мен бала ерте жастағы психологиялық-педагогикалық қолдау кеңінен қолданылатын жүйелік [1].

Балалармен түзету-педагогикалық жұмыс бірнеше кезеңде жүзеге асырылады. Бірінші кезең - диагностикалық, соның ішінде баланың психологиялық-педагогикалық диагностикасы. скринингтік диагностиканы бірінші бейімдеу топтарының сессияларында психологпен бірге орталықтың педагогтары жүзеге асырады. Топтық сессияға қосылуға қиындық туғызатын балаларды анықтайтын курс барысында байқалады. Бұл балалар ата-аналарымен бірге психолог пен жеке диагностикалық сессияға шақырылады. Бұғанқоса, ата-аналармен сауалнама, бақылау және әңгіме жүргізу, педагогикалық құзыреттілік деңгейі және балаларды тәрбиелеу және тәрбиелеу мәселелері бойынша отбасының қажеттіліктері анықталған. Диагностикалық кезеңнің нәтижесі бойынша отбасын сүйемелдеу үшін жеке білім беру бағыты анықталды. Диагностикалық кезең аяқталғаннан кейін баланы дамыту мен оқытудың жеке бағдарламасы жасалады [2].

Екінші кезеңде балалармен жеке сыныптар ұйымдастырылады, олар жаңа ересек адамдармен қарым –қатынас жасау қажеттілігін қалыптастыруға бағытталған. Сабқтың мазмұны ересектерге, оңэмоционалдық көріністерге баланың қызығушылығын қалыптастыруға бағытталған; ересек адамдармен қарым-қатынас жасау процесінде бастамашылық шаралар; ересек адамның қарым-қатынасына сезімталдығы; ересек адамдармен бірлескеніс-әрекетке қызығушылық таныту. Жаңа ересек адамдармен қарым-қатынас жасағанда қарапайым қимылдарды пайдалануда балалар дағдыларын қалыптастыруға үлкен мән беріледі.

Үшінші кезең - бала белсенді сыныпта бастамасын қабылдауға, ересектермен бірлескен қызметпен айналысу бастайды кейін, сыныпта балалармен түзету және тәрбие жұмысы «шағынтоптарда» (екі бала) салынған.Түзету әрекеті нәтижесінде келесі міндеттер шешіледі: ересек адамдар ұйымдастырған жағдайда, онымен өзара әрекетте су және оған бірлескен әрекеттерге қызығушылықты қалыптастыру; жаңа ересек пен құрдастарына бағытталған коммуникативті байланыс құралдарын (қаңылтыр, сөйлеу) қалыптастыру; әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру.

Теңізге қызығушылықты қалыптастыру мәселесін шешу үшін балаларға бағдарлау-зерттеу әрекеттері үйретіледі: бір-біріне жақындай отырып, бір-бірінің бетіне, мүсініне және киім элементтеріне қарап отыру; баланы мұқият емдеуге үйреніңіз, оған жағымсыз әрекеттерді тоқтатыңыз; балаларды бір-біріне белсенді іс-қимыл жасауға, олардың дағдыларын көрсетуге шақырады [3].

Берілген тапсырманы шешуде ең тиімді әдістер: ең жақын ересек адам арқылы өзара әрекетке жанама ену; айна алдында балалар ойындарының ұйымдастыру: балалар жиі костюмдер (қалпақтар, алқалар, бөкебайлар, және т.б.) сол элементтерін пайдалану, айна және құрбыларымен өздері қарауға қажет; отбасылық альбомдар, топтық фотосуреттермен жұмыс істеуді ұйымдастырады, балалар өздерін және өздерінің құрдастарын фотосуреттерден табуға үйретеді, басқа баланың атымен шақырылады.

Біртіндеп пәні-ойын әрекетін, қызметін өнімді қызығушылық қалыптастыру қалыптастыру сыныпта енгізілген музыкалық сыныпта «шағын тобының», қозғалыстар дамыту үшін сыныпта, бірге құрдастарымен, балалармен бірлескен іс-шараларға қызығушылық генерациялау үшін.

Балалар дәйекті үйретеді: бір-бірімен араласпауға жақын жерде ойнау; теңдіктің әрекеттеріне еліктеу; оң нәтижеге қол жеткізу үшін бірлесіп іс-қимыл жасайды; өз кезегінде, ойыншықтарды беруге және өзгертуге; сұранысқа ие және т.б. топтық би, музыка, ашық ауадағы ойындарға тыңдап: ойыншықтар пайдалануға болмайды ойын жағдайларда, құру: құрдастарымен бірлескен іс-қимыл қызығушылық қалыптастыру проблемасын шешу үшін ретпен қолданылады ең тиімді әдістері болып табылады. Ынтымақтасу үдерісінде балалар ересек пен теңіздің үлгісіне еліктеу мүмкіндігіне ие болады; ойыншықтар пайдаланылатын ойын жаттығуларын ұйымдастыру: қоңыраулар, салюттар, ұқсас қуыршақтар, серуендер және т.б.; ойыншықтармен ойындар пайдалану, оң нәтиже (және т.б. үлкен ойыншықтар қозғалысы, ірі бөліктері дизайнер құрылысы,) қол жеткізу үшін, міндеттердің ортақ пайдалану (орындықтар, алтыбақандар, бөгеті Екі баланың өзара іс-қимылды қамтиды; сабақтарда ойыншықтарды ауыстыруға немесе өзгертуге тура келетін ойындар мен жаттығулар; іс-әрекеттердің бірізділігін талап ететін тапсырмалар: роллерлер, топтық қолөнер, лото, балама би, би-бобо театры және т.б.; Балаларға сұраныспен өтініш жасай отырып, өзімен бөлісу, бөлісу қажет жағдайлар жасау.

Коммуникативті байланыс құралдарын қалыптастыру мәселесін шешу үшін балаларға олардың құрдастарына сезімін білдіретін сезімтал және сезімтал тәсілдері үйретіледі; басқа баланың әрекеттерін бағалауға, мақұлдау мен айыптауды қолданып, оларды сөзбен сүйемелдеуге шақырады [4].

Мынадай әдістері ең тиімді міндеті болып табылады шешу үшін: ересек ым, пантомима ересек қозғалыстар көрсететін (ойнату меңзегіш қимылды, іс-қимылдарын, «туралы», сыйла «»), «алға-алға», «ұзақ» және т.б.); дауыс

модуляциясы (сөйленген дауысы, шуыл сөзі); мұғалімнің балалар мен аналарға мейірімділік танытуын көрсету: баланың атына жанашырлықпен қарау;

Көз контактісі «көздің көзіне»; қозғалтқыш және тактильдік іс-әрекеттер (баланың зақымдалуы, кеудеге басу, баланың көзін, ауызды, щеки анасымен, оқытушымен); эмоционалды-сөйлеу сөзі - баланың сөздермен немесе қуаныштың, көңіл көтерудің эмоциялар түріндегі әрекетін бағалау («жақсы», қолды ұрып-соғу). Әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын дамытуға балалардың проблемасын шешу бөлігі ретінде топтық сабақтар барабар мінез-қалыптастыру: мұғалім тәртіпті қалпына келтіру үшін, пайданы жою үшін мұғалімге көмектесу үшін сынып және мектептен кейін материалдарды дайындау көмек, бірге олардың құрдастарымен, сыныпта басқа бала кедергі емес; тазалық пен гигиеналық дағдыларды дербес орындау. Мынадай әдістері ең тиімді болып табылады: (. сыпырғыш сыпырып бір баланы сыпырып еденге отырып, басқада сақтайды) жағдайды құру, басқа баланы көмек қажет белгілі бір әрекетті орындауға, Тосын сый сәттерді сүйікті қызметін, көтермелеу түрінде ойындар ұсынамыз.

Болашақта балалар біртіндеп байланыс құралдарын және қарым-қатынас әдістерін, бірлескен ойын әрекетін жақсарту, когнитивтік қызметті жандандыру мақсатында топтық жұмыс түрлеріне (үшінші кезең) кірді. Оқу кезеңінің соңында бала үшін баланың қажеттілігі анықталған мектепке дейінгі мекеменің түрі анықталады [5].

Қорытынды келсек: 1. «Шағын топ» балалардың өзара іс-қимыл кезеңі сіз қызығушылық және оның бақылау және дер кезінде көмек көрсету бойынша, ересек (мұғалімі) өзара іс-қимыл үшін бұрын үйренді жолдарын аудару арқылы құрдастарымен қарым-қатынас қажеттілігін жасауға мүмкіндік береді. 2. Балалар арасындағы өзара әрекеттесуді қалыптастыру жөніндегі жұмыстың маңызды бағыттары: өзара құруға қызығушылық таныту; онымен бірлескен іс-қимыл дағдыларын қалыптастыру; балалардың топтарындағы әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын тәрбиелеу. 3. Құрдастарымен балалардың өзара іс-қимыл қалыптастыру процесінің оң динамикасы балалармен түзету және білім беру

қызметін жүйелі жүргізу үшін қажеттілігін көрсетеді, анықтау әдістері және жұмыс жолдары, нақты мазмұнды дамытуды талап етеді.

Әдебиеттер:

1. Галюцова Л.Н. Балалармен қарым-қатынас жасау қажеттілігін қалыптастыру: автореферат. Дис. кан. пед. ғылымдар. -М., 1993.-19 б.
2. Ерте жастағы балалармен психофизикалық бұзылулары бар ойындар және жұмысқа орналастыру // Әдістемелік көмек / Под. ред. Е.А. Стрельева, Е.А. Мишина. - Мәскеу: 2006.-160 с.
3. Қысқа мерзімді тұратын топтарда орталық жүйке жүйесінің органикалық зақымдануы ерте жастағы балаларды түзету көмегі // Әдістемелік нұсқаулық / Ed. Е.А. Стрельевой .- Мәскеу: 2004.-128 с.
4. Пронина Л.В. Жас балаларды ақыл-ой дамуындағы ауытқулармен өзара әрекетте сусипатын зерттеу // Дефектология .- 2009.- №1.- С.69-76.
5. Пронина Л.В. Зияткерлік дамудағы ауытқулары бар ерте жастағы және кіші мектепке дейінгі жастағы балалардың өзара әрекетте су жолдарын қалыптастыру жолдары // Мектепке дейінгі оқыту .- 2009.- № 10.- С.80-87.